

Økonomiske effekter av søndagshandel

I dette notatet setter vi tall på en påstand som har vært hyppig brukt av motstanderne av søndagsåpne butikker, nemlig at kommunal råderett over søndagshandel vil resultere i en kostnadsspiral som tvinger "alle" kommuner til å holde søndagsåpent og som resulterer i at ingen tjener på det. Hvor mye taper da kommunene på søndagshandel i nabokommunen? Svaret vil overraske mange, men bør ikke bekymre noen: Søndagshandel er definitivt lønnsomt for kommunene som innfører dette, mens det knapt finnes tegn til at nabokommunene taper på søndagshandel. Ved ordinære regresjonsanalyser av handelsdata fra «typiske turiststeder» og deres omland finner vi ingen effekt av søndagshandel på nabokommunene. Først etter en betydelig oppveining av små kommuner finner vi en liten effekt i årene etter innføringen av søndagshandel: En liten norsk kommune der detaljhandelen utgjør landsgjennomsnittet i omsetning per innbygger (75 800 kroner), vil kunne tape 243 kroner per innbygger året etter at nabokommunen får søndagshandel, mens den i påfølgende år ikke vil tape annet enn litt lavere vekst enn kommuner som ikke har naboer med søndagsåpne butikker.¹

Innledning

Søndagsåpne butikker diskuteres for tiden heftig. I dette notatet ser vi på et av momentene som er oppe til debatt – hvorvidt søndagsåpne butikker i én kommune vil gå utover butikker i andre kommuner, som ikke har søndagsåpne butikker. Det finnes selvsagt også en rekke andre argumenter for og mot søndagsåpning, men disse er ikke tema her.

Venstre har programfestet at kommunene selv kan regulere hvorvidt det skal åpnes for søndagshandel eller ikke, og dette forslaget er tatt inn i regjeringens høring om endringer i lov om helligdager og helligdagsfred. Fra motstanderne av Venstres løsning – spesielt fra motstanderne av søndagshandel – blir det hevdet at dette vil få en såkalt «bisletteffekt», der landets kommuner sammenlignes med et tett pakket Bislett Stadion, der det vil være slik at dersom én reiser seg for å se bedre, vil andre måtte gjøre det samme for å se like godt som før, noe som ender med at alle står, men ingen ser bedre. På samme måte kan det være slik at kommunene ikke vil kunne holde søndagsstengt dersom nabokommunen åpner for dette. Det har av enkelte vært hevdet at Venstres løsning på grunn av dette er «den absolutt dårligste»,² uten at argumentene for hvorfor denne løsningen er den absolutt dårligste fremstår som klare.

Fafo har undersøkt bisletteffekten ved å spørre bransjeaktører om de tror på denne effekten (Jordfald og Mühlbradt, 2015).³ Basert på disse intervjuene konkluderer Jordfald og Mühlbradt at bisletteffekten vil slå inn raskt, dersom loven endres. Vi har en annen innfallsvinkel: I stedet for å spørre aktører hva de tror, har vi spurt dataene hva de faktisk viser. Hvor stor handelslekkasje kan kommunene forvente seg dersom de selv ikke åpner for søndagshandel?

85 kommuner hadde per 1.7.2014 status som «typisk turiststed» gitt via forskrift fra fylkesmennene, og med det tillatelse til søndagsåpne butikker i hele eller deler av kommunen, i hele eller deler av året.⁴

Flå er muligens det mest kjente eksempelet på en slik kommune. *Forskrift om Flå som typisk turiststed* trådte i kraft 31.3.2010, og forskriften gjelder hele kommunen, hele året. I 2008 og 2009 hadde detaljhandelen i Flå henholdsvis 30 897 og 29 869 kroner i omsetning per innbygger. I 2010 økte dette til 51 731 kroner. Årene etter har omsetningen i Flå økt til 66 605 i 2011, 78 535 i 2012, og 80 071 i 2013 (all omsetning oppgitt i 2013-kroner).^{5 6}

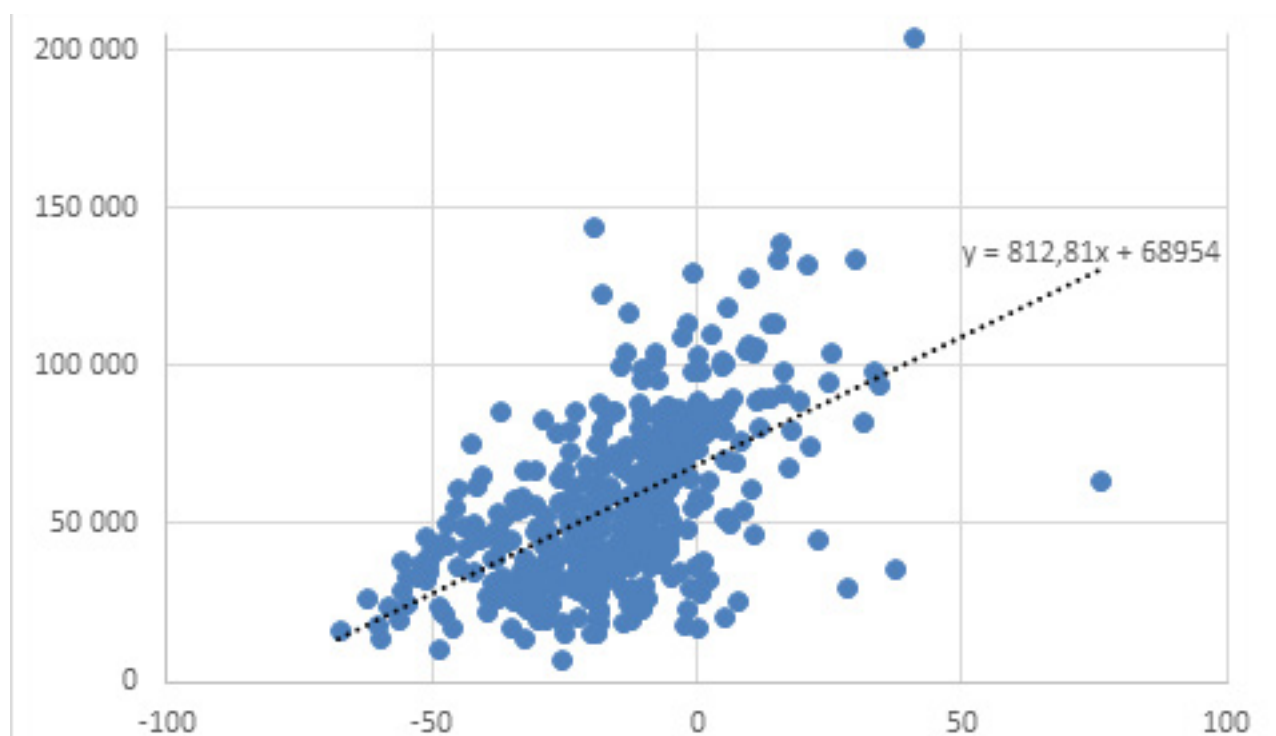
Flå sine nærmeste naboer er Krødsherad og Nes (målt etter fylkesvei, riksvei eller europavei). Disse kommunene har hatt turiststedstatus siden 1999/2000. Året før Flå fikk turiststedstatus hadde Krødsherad en økning i detaljhandelen på 1 736 kroner per innbygger. Samme år som Flå fikk turiststatus økte detaljhandelen med 370 kroner, og årene etter har handelen økt med 1 169 i 2011, 4 844 i 2012, og 2 770 i 2013. Nes er derimot en annen historie: kommunen står nemlig i den «doble ulykken» å være nabo til enda en turistkommune – Nore og Uvdal – som også fikk turiststatus i 2010 (på slutten av året). Året før Flå og Nore og Uvdal fikk turiststatus økte omsetningen i Nes med 4 656 kroner per innbygger, deretter hadde Nes en nedgang på 2 235 kroner, så en økning på 983 kroner, deretter to nye år med nedgang, med -3 027 i 2012 og -1 827 i 2013.

29 kommuner har fra 2009 til og med 2013 endret sin status til typisk turiststed (se vedlegg). I snitt har disse kommunene hatt en omsetning i detaljhandelen på 52 714 kroner per innbygger i året endringen fant sted (opp 1 700 kroner eller 3,8 prosent fra året før). Disse kommunene hadde i snitt 5 377 innbyggere.

73 kommuner har fra 2009 til og med 2013 fått nabokommuner som får status som typiske turiststeder (se vedlegg). Flere kommuner blir talt flere ganger etterhvert som nye naboer får endret status, og i alt har vi 90 registreringer av slik statusendring. Disse 90 observasjonene hadde i snitt 8 116 innbyggere og en detaljhandel per innbygger på 61 616 kroner det året endringen fant sted. Dette var i snitt en økning på 588 kroner fra året før, eller 0,9 prosent.

Vi ser da umiddelbart at nabokommunene til typiske turiststeder i snitt både er større enn sine naboer, og at de har mer omsetning i detaljhandelen per innbygger. Man kan da innvende at turiststatus er dårlig egnet som et naturlig eksperiment på søndagshandel, men det er de best tilgjengelige dataene vi har om søndagshandel, og i analysen kan vi gjøre noen grep for å oppveie for dette, ved å vekte opp de små kommunene og ned de store.

Naboskap til turistkommuner er langt fra den eneste variabelen som spiller inn. I perioden der Krødsherad har hatt handelsøkning og Nes har hatt handelsnedgang, har Krødsherad halvert sitt pendlingsunderskudd, fra 15 % i 2009 til 7 % i 2013, mens pendlingen ut av Nes i perioder har økt litt, og for perioden samlet stått konstant på 19 %. Pendling har en sannsynlig sterk påvirkning på handelslekkasje: figur 1 viser den bivariate sammenhengen mellom nettoppendling i norske kommuner og omsetning i detaljhandelen per innbygger. En kommune med null nettoppendling kan vente seg en omsetning i detaljhandelen på 68 954 kroner per innbygger, og for hvert prosentpoeng nettoppendlingen endres, endres handelen per innbygger med knappe 813 kroner. Basert på graden av nettoppendling alene vil man kunne forvente at en kommune med 33 % nettoinnpendling (Tønsberg) har en omsetning per innbygger på 95 776 (Tønsberg = 98 493 i 2013), mens en kommune med 33 % nettoutpendling (Skånland, Øyer, Vegårshei, Rømskog, Re, Nord-Odal, Birkenes, Eide) kan forventes å ha en detaljomsetning per innbygger på 42 131 (snittet for disse åtte kommunene var 42 049 i 2013).



Figur 1: Nettopendling vs. omsetning per innbygger i detaljhandelen, 2013. Datagrunnlag: SSB Statistikkbanken

Det synes derfor som om pendling er en sterk faktor bak handelslekkasje (selv om estimatet blir mer presist dess nærmere man kommer nedre venstre side i figur 1). Søndagshandel kan dermed bidra til å *reducere* handelslekkasje for de kommunene som åpner for søndagshandel, da søndagshandel (av dagligvarer) kan forventes å foretas i nærmiljøet. Det medfører også at søndagshandel i nabokommunene ikke behøver å være noen trussel, da mengden utpendling i forbindelse med arbeidsreiser vil være begrenset på søndagene, selv om utpendling i forbindelse med jobb i søndagsåpen butikk vil øke noe.

Analyse

Hvilke effekter søndagshandel og pendling har på handelslekkasje har vi sjekket ved å benytte SSB sin detaljhandelsstatistikk per innbygger i norske kommuner fra 2008 til 2013, regnet ut endringer fra år til år ved først å regne om til 2013-kroner, deretter regne endring i prosent, for så å teste hvordan kommunenes endring i status som turiststeder har påvirket endringen i detaljhandelen. Dataene er gjort sammenlignbare mellom kommunene ved å bruke omsetning per innbygger, og over tid ved å regne om til 2013-kroner og bruke endring fra et år til et annet. Ytterligere standardisering er gjort ved å måle endringene i prosent.

Fra 2009 til 2013 var det 28 kommuner i ni fylker som fikk status som turiststeder.⁷ Årene kommunene har fått forskrift fra fylkesmennene om status som turiststed er kodet som året endringen fant sted. Nabokommuner har blitt kodet uavhengig av egen status som turiststed.

«Bisletteffektteorien» tilsier at kommuner blir tvunget til å åpne for søndagshandel for å dekke opp for handelslekkasje til sine nabokommuner. Med dagens lov vil kommuner hindres fra å «reise seg på tribunen» dersom deres naboer gis turiststedstatus. Følgelig kan man vente seg en handelslekkasje fra kommuner uten turiststedstatus til kommuner med slik status, og man kan vente seg at kommuner med turiststedstatus vil miste omsetning som følge av at nabokommuner også får slik status. Det

faktum at kommuner ikke uten videre og ikke umiddelbart kan tilpasse seg sine nabokommuner gjør at vi med data om detaljhandel og turiststedstatus har mulighet til å teste om kommunene har grunn til å frykte handelslekkasje som følge av søndagshandel.

Vi har kjørt flere tester på disse dataene, og konklusjonen er entydig: kommunene taper minimalt i omsetning på at butikker i nabokommunene får holde åpent om søndagene; derimot vinner turiststedkommunene langt mer på sin status enn hva nabokommunene taper. I den grad en ikke-turiststedkommune kan sies å gå med tap, er det alle år utenom første året etter endringen et relativt tap som ikke er målbart forskjellig fra det relative tapet kommuner på stikk motsatt side av landet vil tape, og den lille målbare effekten som er, kommer først til syne etter overdrevet nedvekting av de største kommunene. Om du reiser deg av sjalusi fordi noen et annet sted på tribunen får bedre utsikt enn deg kan du selvsagt utligne forskjellen ved også å reise deg, men så lenge vedkommende ikke står foran deg, kan du ikke skylde på tribuneeffekten når du reiser deg.

En test på at modellene vi har brukt er korrekt spesifiserte, er at vi finner en målbar (signifikant) effekt av turiststedstatus på de kommunene som får dette selv der vi ikke finner en signifikant effekt av å være nabokommune til en turistkommune. Til analysen er nabokommuner spesifisert som kommuner med umiddelbar vei- eller fergeforbindelse. Vi har også sjekket effekten på kommuner som er tilhørende i samme fylke som turistkommunen, og på kommuner som er tilhørende i samme bo- og arbeidsmarkedsregion (BA-region) som turistkommunen.^{8 9} De fire største kommunene er holdt utenfor analysen. Bergen er f.eks. nabokommune til to kommuner med turiststedstatus (Vaksdal og Austevoll), men eventuell handelslekkasje fra Bergen til disse to kommunene vil være så liten at den ikke vil kunne skilles fra annen variasjon i varehandelsdataene for Bergen, så å inkludere Bergen i analysen vil da kunne bidra til et falskt negativt funn.

Tabell 1 viser gjennomsnittsverdier for hvor mye detaljhandelen per innbygger endrer seg i kommuner med ulik status for søndagshandelen. Den første tallkolonnen viser uvektede gjennomsnitt, mens de tre neste kolonnene viser ulike vektete gjennomsnitt. I første kolonne med vektete gjennomsnitt er kommunene vektet etter sentralitet, der vi har gitt mest analytisk vekt til de minst sentrale kommunene, og minst vekt til de mest sentrale.¹⁰ I den andre kolonnen med vektete snitt er kommunene vektet etter befolkningsstørrelse, der vi har gitt mest vekt til de minste kommunene. I den siste kolonnen har vi gitt de minste kommunene en ekstremt sterk vekt, ved at vi har invertert befolkningsstørrelsen ($1/\text{befolkning}$, eller befolkning^{-1}). Dette gir en bratt ikke-lineær økende vekt til de minste kommunene.

Radene er først delt i to: ett sett med rader som viser kroner endring i detaljhandel per innbygger, og ett sett med rader som viser prosentendring. Vi ser at det å få søndagshandel er svært lønnsomt for kommunene, sammenlignet med det å ikke få søndagshandel, men vi ser også at det i de uvektede tallene og ved de to første vektingsmodellene er *større gevinst* (målt i kroner) for en kommune dersom nabokommunen får søndagshandel enn om ingen av dem får søndagshandel. Det er først når vi gir ekstremt sterk vekt for de minste kommunene at endringen i detaljhandelen per innbygger er lavere de årene nabokommunene får søndagshandel enn de årene ingen får søndagshandel. Målt i prosent er det riktignok lavere vekst ved at nabokommunene får søndagshandel enn at ingen får søndagshandel, men selv her er det *høyere* vekst i årene etter at en nabokommune har fått søndagshandel enn i år der ingen får søndagshandel.

En slik sammenlikning av gjennomsnittsverdier er likevel ikke nok til å beregne verdien av søndagshandel. Variablene må kontrolleres mot hverandre, og mot andre relevante variabler (her

nettoppendling), og det må avgjøres om variablene gir en signifikant effekt på detaljhandelen. Dette gjøres med ordinær regresjonsanalyse (minste kvadrats metode – OLS), men tillagt de analytiske vektene.

		Uvektet	Vektet etter sentralitet	Vektet etter befolkning	Vektet etter invers av befolkning
Kr endring i detaljhandel per innbygger	År kommunene får søndagshandel	1 977	2 529	1 960	2 971
	År etter at kommunene får søndagshandel	1 154	1 364	1 163	1 975
	År kommunene ikke får søndagshandel	574	552	567	436
	År nabokommunene får søndagshandel	642	734	635	98
	År etter at nabokommunene får søndagshandel	737	808	753	614
% endring i detaljhandel per innbygger	År kommunene får søndagshandel	4,6	6,5	4,7	8,5
	År etter at kommunene får søndagshandel	2,2	2,4	3,2	3,6
	År kommunene ikke får søndagshandel	1,1	1,1	1,1	1,1
	År nabokommunene får søndagshandel	0,7	0,6	0,7	-0,2
	År etter at nabokommunene får søndagshandel	1,2	1,5	1,3	0,5

Tabell 1: Gjennomsnittsverdier ved ulike statuser for søndagshandel og ulike måter å vekte kommunestørrelse

Resultat

Resultatene av regresjonsanalysene er konsistente på tvers av modell-spesifikasjoner: frykten for handelslekkasje til kommuner med søndagshandel synes ubegrunnet. Man har ikke god grunn til å reise seg på tribunen selv om andre gjør det.

Det er altså først når vi gir en helt ekstremt sterk vekt til de minste kommunene at vi finner målbare spor av tribuneeffekten, og dette først etter at vi har standardisert målet på omsetning fire ganger (*endring av prosent av omsetning per innbygger i 2013-kroner*). Uten slik «datagruvedrift» ville vi kommet i fare for å forkaste bisletteffekten fullstendig. Nå kan vi si at den er der, men at den neimen ikke var lett å finne, eller sagt på en annen måte: Et vanlig avhør er ikke nok, det er først etter omfattende manipulasjon av dataene at vi får dem til å tilstå.

Selv da er det ikke mye de tilstår. Modellene har en samlet forklaringskraft på rundt fem prosent, hvilket vil si at vi med disse modellene kun klarer å fange fem prosent av variasjonen i endringer i detaljhandelen. Med mange nok observasjoner får vi likevel dette til å bli signifikant. Ikke alt i modellene er signifikant, men modellene i sin helhet er det.

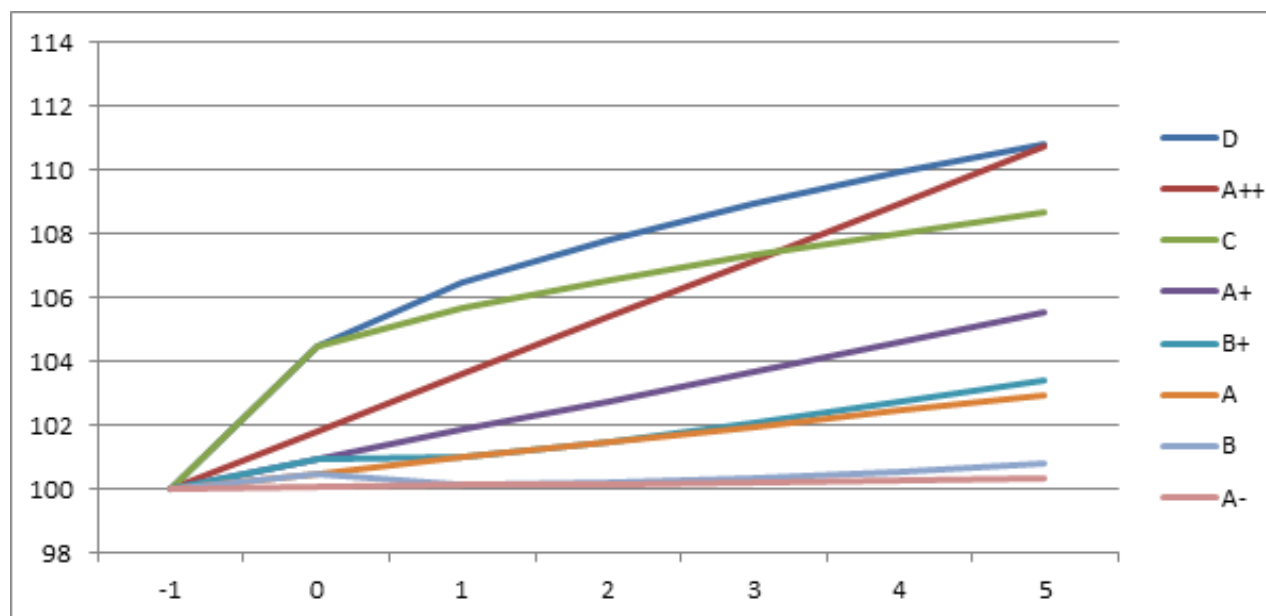
Året en nabokommune får turiststatus er ikke er signifikant i noen av våre modeller, og årene *etter* en slik endret status er signifikant først når vi måler effekten på prosent endring i detaljhandelen og veier kommunene etter inversen av folketallet. Resultatet av denne modellen kan oppsummeres som følger:

1. Hvis man tenker seg at en detaljhandelsindeks for en hvilken som helst kommune starter på 100, vil denne indeksen øke med nesten 0,5 poeng for hvert år som går.
2. Dersom kommunen får turiststedstatus, øker indeksen med nesten 4 poeng samme år som statusen tas i bruk.
3. Første året *etter* at en kommune får turiststedstatus, øker indeksen med ytterligere 1,5 poeng. Denne effekten avtar de etterfølgende årene, først til 0,9 poeng, deretter til 0,6, så til 0,5, og til slutt til 0,4.
4. Dersom en nabokommune får turiststedstatus, er det ingen signifikant endring i omsetningen samme år.

5. De etterfølgende årene er det en signifikant, men avtakende, reduksjon i omsetningen. Første året på -0,8 poeng, andre året på -0,5 poeng, tredje året på -0,3 poeng, fjerde året på -0,3 poeng, og femte året på -0,2 poeng.
6. For hvert prosentpoeng endring i nettoppendlingen, er det signifikant endring i omsetningen i detaljhandelen med 0,3 poeng. Dette høres lite ut, men en endring i nettoppendlingen på tre prosentpoeng vil *ha større effekt* på detaljhandelen enn om nabokommunen innfører søndagshandel.

Nettoeffekten finner vi ved å legge til effekten av tid. Når tid har en generell effekt på 0,49 prosentpoeng, finner vi at selv nabokommuner til turiststeder kan forvente å ha en økning i detaljhandelen allerede to år etter at søndagshandel er innført ($0,49 - 0,48 = 0,01$). Handelsnæringen får riktignok ikke gleden av den samme veksten som kommuner som ikke er naboer til turiststeder, og definitivt ikke den samme veksten som kommunene som har turiststedstatus, men de kan like fullt forvente vekst i handelen.

Vi har illustrert dette i figur 2, som viser forventet utvikling for åtte generaliserte kommunetyper. Kommunene uten +/- etter bokstavene A-D er kommuner uten endring i nettoppendlingen. Minustegn angir en årlig økning i netto utpendling på 1,5 prosentpoeng per år. Plusstegn angir en årlig økning i netto innpendling på 1,5 prosentpoeng per år. Dobbelt plusstegn angir en årlig økning i netto innpendling på 4,5 prosentpoeng per år. «A» er kommuner som hverken får turiststedstatus eller er naboer til slike kommuner, «B» er kommuner som blir nabokommuner til turiststeder, «C» er kommuner som både får turiststedstatus og blir naboer til turiststeder, og «D» er kommuner som får turiststedstatus uten å være nabo til andre turistkommuner. Indeksverdiene er angitt i vertikal akse, mens tid er angitt i horisontal akse. År null er året status endres.



Figur 2: Indeksresultat av modellkjøringene. Vertikal akse viser indeks, horisontal akse viser tid (år 0 = året turiststedstatus endres), bokstavene og +/- angir generaliserte kommunetyper: A = kommune som hverken får turiststedstatus eller er nabo til kommune med slik status; A- = A med 1,5 prosentpoeng netto økning i utpendling per år; A+ = A med 1,5 prosentpoeng netto økning i innpendling per år; A++ = A med 4,5 prosentpoeng netto økning i innpendling per år; B = kommune som ikke får turiststedstatus, men er nabo til kommune som får slik status; B+ = B med 1,5 prosentpoeng netto økning i innpendling per år; C = kommune som får turiststedstatus og er nabo til kommune som får slik status; D = kommune som får turiststedstatus uten å være nabo til andre turistkommuner.

Vi ser da at differansen mellom det å være nabo (B) og det å ikke være nabo (A) er mindre enn differansen mellom det å ha turiststatus (D) og det å ikke ha det (A). Uavhengig av nabokommunens status vil det altså lønne seg å få turiststatus i egen kommune, men vi ser også at selv nabokommuner til turiststeder kan vente seg (en liten) vekst i detaljhandelen. Basert på dette er det ikke noe grunnlag for å si at nei til søndagshandel er ensbetydende med butikkdød dersom nabokommunen har søndagsåpent.

Vi ser også at det å være nabokommune til turiststed er jevnbyrdig med å ha en økning i nettoutpendlingen på 1,5 prosentpoeng per år (B og A-), og at en økning i nettoinnpendling på 1,5 prosentpoeng per år utjevner det relative tapet av å være nabokommune (B+ og A). Vi ser også at gevinsten ved å få turiststatus til egen kommune over tid er lik med å få en økning i nettoinnpendlingen på 4,5 prosentpoeng per år (D og A++).

Det er på bakgrunn av dette at vi innledningsvis kunne si at en gjennomsnittlig norsk kommune der detaljhandelen utgjør 75 800 kroner i omsetning per innbygger, vil kunne tape 243 kroner per innbygger året etter at nabokommunen får søndagshandel ($75\ 800 \times (0,49 - 0,81) / 100 = -243$), mens den i påfølgende år ikke vil tape annet enn litt lavere vekst enn kommuner som ikke har naboer med søndagsåpne butikker.

Se s. 12 og 13 i vedlegget for detaljerte resultat.

Diskusjon

Dette tapet fremstår altså først etter den mest omfattende standardiseringen og etter betydelig oppvekting av små kommuner. Målt i kroner i stedet for prosent, er det ingen signifikant effekt i tiden etter at nabokommunene får søndagsåpent, uansett hvilken vekting som brukes.

Dette er et resultat som ikke er enkelt å generalisere til alle norske kommuner, fordi vi har brukt en kraftig ikke-lineær vekting av små kommuner. Dersom vi bruker en mer generaliserbar lineær vekting forsvinner naboeffekten helt. Dermed blir det bare de aller minste kommunene som har grunn til å bekymre seg for at nabokommunene åpner for søndagshandel, og de trenger ikke være urolige for at handelsnæringen vil gå konkurs dersom de ikke følger etter sine naboer.¹¹

Det må presiseres at dataene vi har testet i hovedsak dekker dagligvarer og andre mindre detaljvarer som selges fra dagens turiststeder. Dersom større kommuner åpner for søndagshandel vil store varehus for sportsutstyr, møbler og elektronikk, samt bilforhandlere, kunne åpne for søndagshandel. Dette vil kunne øke handelslekkasjen fra mindre til større steder, men de mindre stedene vil ikke kunne demme opp for søndagshandel på IKEA, XXL og Bilia dersom de ikke selv har større utsalgsteder for møbler, sportsutstyr eller kjøretøy. Når det er langt mellom de store varehusene, vil dominokjeden fort bli brutt, og vi har vist at det med dagens søndagshandel i typiske turiststeder ikke finnes noen bisletteffekt av betydning. Også der den finnes, for de minste kommunene, vil dominokjeden fort brytes. Med den norske geografien er det liten grunn til å frykte handelslekkasje over større avstander, og noen dominoeffekt vil neppe forekomme over mange kommunegrenser i et land som er delt inn i hele 160 bo- og arbeidsmarkedsregioner, spesielt ikke når effektene av det selv små kommuner *kan* konkurrere om (dagligvarer og andre varer og tjenester typisk omsatt i kjøpesentre og mindre handelssteder) er så små som vi finner først etter omfattende analyse av dataene.

Det som derimot fremstår tydelig fra alle modellkjøringene, er at kommuner som innfører søndagshandel tjener på det. Søndagshandel er dermed ikke et nullsumspill der gevinst og tap går opp-i-opp! Det er snarere et *plussumspill*, der kommuner med søndagshandel henter inn omsetning som ellers ville gått tapt. Dette kan først og fremst tyde på at hensikten bak å gi kommuner status som *typiske turiststeder* blir oppnådd, og at turiststedene da henter den ekstra omsetningen fra turister. En innvending mot vår analyse blir da at vi har analysert et annet marked enn det markedet som vil oppstå dersom det åpnes for en generell søndagshandel, og at det som i dag er et plussumspill vil bli et nullsumspill, eller kanskje til og med et *minusumspill* dersom alle åpner for søndagshandel.

Gevinsten av å være turistkommune og det relative tapet av å ikke være det, vil ganske sikkert medføre flere søndagsåpne butikker dersom kommunene får velge dette selv, men det er vel så trolig at man da vil se «muldvarpstuer» heller enn dominoeffekter, ved at vedtak om søndagshandel kan gjøres uten at man «tvinges» til det av nabokommunene sine, og at søndagshandel med det kan dukke opp som spredte muldvarpstuer.

Med den sterke motstanden mange kommunepolitikere har vist mot søndagsåpent i sin egen kommune – herunder ni av Venstres ti ordførere¹² – er det grunn til å tro at mange kommunestyre vil benytte seg av muligheten til å si nei til søndagsåpent dersom de gis denne muligheten. Det er dermed ikke gitt at man endrer vesentlig på dagens marked der hver femte kommune allerede i dag har søndagsåpent hele eller deler av året. Når vi i tillegg har en geografi som bryter landet opp i hele 160 bo- og arbeidsmarkeder, vil geografi kombinert med politisk (mot)vilje og ubetydelige handelseffekter fort bryte enhver dominokjede. Venstres løsning fremstår ikke lenger som «den absolutt dårligste», men heller som en god løsning for politikere som ønsker å styre mer selv. For de som ønsker å bekjempe all søndagshandel ville kanskje domino vært å foretrekke fremfor det mer utmattende spillet *Whac-a-Mole*, men hvis man aksepterer at søndagshandel vil forekomme i de kommunene som ønsker det selv, vil ikke noen spredte muldvarpstuer være noen trussel.

Konklusjon

Det er ikke mange tilgjengelige data om søndagshandel i Norge som egner seg til å teste teorien om at søndagshandel vil flomme over landet som en bislettølge dersom kommunestyrene selv får avgjøre dette. Vi har målt effektene av søndagshandel i og rundt de kommunene som de siste år har fått status som typiske turiststeder, og vi finner få tegn til at søndagshandel har hatt negativ effekt på nabokommunene. Små endringer i pendling inn og ut av en kommune kan fort få større konsekvenser for omsetningen i detaljhandelen enn hvorvidt en nabokommune innfører søndagshandel eller ikke. Når vi i dag ikke har fritt valg av søndagshandel i norske kommuner, er vi nødt til å bruke andre data til å forsøke å si noe om dette. Data fra typiske turiststeder er godt egnet til et naturlig eksperiment, men de er ikke fullkomne: Kommunene kan ikke selv velge sin egen status, typiske turiststeder er i gjennomsnitt mindre enn sine nabokommuner (noe vi har kontrollert for ved å veie opp små eller perifere kommuner), og markedet kan endre karakter dersom det blir opp til kommunene å velge status selv. En annen utfordring ved dataene er at det er *masse* variasjon i omsetningstallene som vi ikke klarer å fange med vår analyse. Det meste av variasjonen i detaljhandel per innbygger synes å skyldes helt andre ting enn søndagshandel og pendling.

Resultatene fra denne analysen er derfor ikke *like* de resultatene vi vil få dersom det blir fritt opp til kommunene å innføre søndagshandel, men de er etter vår mening *de beste vi har* til å forsøke

å si noe om hva søndagshandel har å si for detaljomsetningen. Andre analyser vil være velkomne bidrag til en diskusjon rundt dette, men uansett hvordan man «angriper» dataene, kommer man ikke utenom at vårt land ikke er et tettpakket Bislett Stadion. Det er heller et glissent Brann Stadion, hvor det er god plass mellom seteradene for de som sitter på tribunen og selv kan velge hvor mye de vil engasjere seg i det som skjer på banen.

Data- og metodevedlegg

Kommuneoversikt

Tabell 2 og 3 viser kommunene som har fått turiststedstatus eller blitt nabokommuner til slik kommune, og utvalgte data for kommunene på endringstidspunktet.

Kommune med turiststedstatus		År for endring	Omsetning i detaljhandelen per innbygger, 2013-priser			Netto-utpendling	Middel-folkemengde	Sentralitet
			Kr	Endring fra året før	Prosent-endring	Prosentpoeng endring fra året før		
1635	Rennebu	2009	31 716	-1 066	-3,3	-1,4	2 621,5	Sentral
429	Åmot	2010	59 780	944	1,6	-2,6	4 301,0	Noe sentral
545	Vang	2010	40 506	-1 159	-2,8	-2,1	1 590,5	Minst sentral
615	Flå	2010	51 731	21 863	73,2	-5,2	999,0	Minst sentral
631	Flesberg	2010	29 535	-3 672	-11,1	3,8	2 585,0	Sentral
633	Nore og Uvdal	2010	53 157	368	0,7	0,1	2 519,0	Minst sentral
1251	Vaksdal	2010	28 797	-21	-0,1	0,9	4 130,0	Sentral
1548	Fræna	2010	47 760	-309	-0,6	-0,2	9 330,0	Noe sentral
1755	Leka	2010	38 252	-364	-0,9	-2,1	591,0	Minst sentral
432	Rendalen	2011	35 988	1 759	5,1	0,6	1 966,5	Minst sentral
814	Bamble	2011	68 066	2 440	3,7	-1,0	14 068,0	Noe sentral
827	Hjartdal	2011	43 236	4 618	12,0	0,8	1 599,5	Noe sentral
940	Valle	2011	51 185	-3 235	-5,9	1,2	1 288,5	Minst sentral
1232	Eidfjord	2011	60 249	4 838	8,7	-1,1	958,0	Minst sentral
1539	Rauma	2011	59 605	315	0,5	-0,3	7 414,0	Noe sentral
1560	Tingvoll	2011	48 686	1 963	4,2	1,0	3 083,0	Noe sentral
412	Ringsaker	2012	66 535	5 289	8,6	-1,1	33 298,5	Noe sentral
434	Engerdal	2012	37 162	-36	-0,1	1,2	1 383,0	Minst sentral
514	Lom	2012	84 046	4 926	6,2	0,4	2 373,0	Minst sentral
516	Nord-Fron	2012	75 119	-584	-0,8	0,5	5 828,5	Minst sentral
829	Kviteseid	2012	57 648	876	1,5	-2,1	2 502,5	Minst sentral
937	Evje og Hornnes	2012	105 365	2 604	2,5	-0,4	3 526,0	Sentral
1223	Tysnes	2012	54 624	1 032	1,9	-0,5	2 751,0	Mindre sentral
412	Ringsaker	2013	67 852	1 317	2,0	0,2	33 434,5	Noe sentral
441	Os (Hedm.)	2013	19 847	-2 048	-9,4	0,9	2 024,0	Minst sentral
540	Sør-Aurdal	2013	67 772	3 430	5,3	1,2	3 140,0	Minst sentral
632	Rollag	2013	48 994	4 635	10,5	-3,6	1 362,0	Noe sentral
1244	Austevoll	2013	60 762	364	0,6	-1,3	4 881,0	Sentral
1252	Modalen	2013	34 739	-1 780	-4,9	-5,1	377,5	Sentral
Uvektet gjennomsnitt			52 714	1 700	3,8	-0,6	5 376,8	

Tabell 2: Oversikt over kommuner som har fått turiststedstatus i perioden

Nabo til kommune med turiststedstatus		År for endring	Omsetning i detaljhandelen per innbygger, 2013-priser			Netto-utpendling	Middel-folkemengde	Sentralitet
			Kr	Endring fra året før	Prosent-endring	Prosentpoeng endring fra året før		
403	Hamar	2012	96 876	-3 025	-3,0	0,5	29 199,0	Sentral
403	Hamar	2013	95 545	-1 331	-1,4	-1,1	29 436,5	Sentral
427	Elverum	2010	80 910	-1 029	-1,3	-0,8	19 906,5	Noe sentral
428	Trysil	2010	87 016	792	0,9	-1,3	6 758,5	Minst sentral
428	Trysil	2012	87 083	980	1,1	1,6	6 720,5	Minst sentral
429	Åmot	2011	61 581	1 801	3,0	0,7	4 327,0	Noe sentral
430	Stor-Elvdal	2010	53 286	-1 039	-1,9	1,5	2 672,0	Minst sentral
430	Stor-Elvdal	2011	52 656	-630	-1,2	0,2	2 671,5	Minst sentral
432	Rendalen	2010	34 229	-2 338	-6,4	5,0	1 986,0	Minst sentral
432	Rendalen	2012	37 429	1 442	4,0	-1,4	1 934,5	Minst sentral
434	Engerdal	2011	37 198	2 190	6,3	0,8	1 399,5	Minst sentral
434	Engerdal	2013	37 166	4	0,0	0,2	1 360,5	Minst sentral
436	Tolga	2012	24 286	-3 629	-13,0	0,3	1 681,0	Minst sentral
436	Tolga	2013	23 683	-603	-2,5	0,1	1 669,5	Minst sentral
437	Tynset	2009	111 709	120	0,1	1,1	5 445,0	Minst sentral
437	Tynset	2011	115 513	3 782	3,4	2,0	5 529,5	Minst sentral
438	Alvdal	2011	32 768	-1 820	-5,3	-2,0	2 439,0	Minst sentral
441	Os (Hedm.)	2012	21 895	1 285	6,2	0,7	2 037,5	Minst sentral
501	Lillehammer	2012	98 661	1 041	1,1	0,1	26 807,5	Noe sentral
501	Lillehammer	2013	98 673	12	0,0	0,9	26 939,0	Noe sentral
502	Gjøvik	2012	89 243	2 690	3,1	-0,2	29 304,5	Noe sentral
502	Gjøvik	2013	92 404	3 161	3,5	-0,3	29 537,5	Noe sentral
512	Lesja	2011	32 788	77	0,2	-1,2	2 196,0	Minst sentral
513	Skjåk	2012	40 313	-832	-2,0	5,0	2 293,0	Minst sentral
515	Vågå	2012	48 733	-1 729	-3,4	1,2	3 727,5	Minst sentral
517	Sel	2012	91 058	3 953	4,5	-3,5	5 972,0	Minst sentral
519	Sør-Fron	2012	26 016	269	1,0	-3,2	3 200,5	Noe sentral
541	Etnedal	2013	35 713	-235	-0,7	2,4	1 403,5	Noe sentral
542	Nord-Aurdal	2013	139 482	3 762	2,8	-1,0	6 406,5	Minst sentral
543	Vestre Slidre	2010	33 244	-2 206	-6,2	-0,8	2 221,0	Minst sentral
604	Kongsberg	2010	75 314	666	0,9	-1,0	24 902,0	Sentral
605	Ringerike	2013	79 393	213	0,3	0,0	29 512,0	Sentral
616	Nes (Busk.)	2010	77 510	-2 235	-2,8	-0,3	3 432,5	Minst sentral
620	Hol	2010	93 518	3 637	4,0	1,8	4 437,5	Minst sentral
620	Hol	2011	89 867	-3 651	-3,9	3,3	4 455,0	Minst sentral
621	Sigdal	2010	41 740	4 741	12,8	0,9	3 519,0	Sentral
622	Krødsherad	2010	51 589	370	0,7	-3,9	2 140,5	Sentral
624	Øvre Eiker	2010	50 300	-104	-0,2	-1,3	16 801,5	Sentral
631	Flesberg	2013	43 091	4 857	12,7	0,0	2 670,0	Sentral
632	Rollag	2010	40 722	274	0,7	-2,9	1 386,0	Noe sentral
633	Nore og Uvdal	2013	62 195	5 095	8,9	-0,6	2 544,0	Minst sentral
805	Porsgrunn	2011	73 962	-1 124	-1,5	2,5	35 131,0	Noe sentral
806	Skien	2011	76 185	1 159	1,5	-1,3	52 293,0	Noe sentral
807	Notodden	2011	82 084	3 662	4,7	1,1	12 432,5	Noe sentral
815	Kragerø	2011	80 167	1 461	1,9	-0,6	10 702,5	Noe sentral

817	Drangedal	2012	47 908	1 031	2,2	-1,4	4 132,5	Noe sentral
819	Nome	2012	41 297	341	0,8	-1,1	6 602,0	Noe sentral
826	Tinn	2010	66 444	1 006	1,5	0,1	6 029,5	Minst sentral
826	Tinn	2011	67 198	754	1,1	-0,1	6 009,5	Minst sentral
828	Seljord	2011	127 153	6 139	5,1	2,7	2 957,0	Minst sentral
828	Seljord	2012	124 810	-2 343	-1,8	-3,4	2 952,0	Minst sentral
830	Nissedal	2012	59 809	-861	-1,4	-4,3	1 430,0	Minst sentral
833	Tokke	2011	31 516	195	0,6	-0,5	2 301,5	Minst sentral
833	Tokke	2012	30 926	-589	-1,9	-0,2	2 285,5	Minst sentral
928	Birkenes	2012	30 837	-1 764	-5,4	0,5	4 882,0	Sentral
935	Iveland	2012	25 557	1 297	5,3	-2,4	1 290,5	Sentral
938	Bygland	2011	26 200	-697	-2,6	-3,1	1 229,0	Sentral
938	Bygland	2012	26 578	378	1,4	-4,6	1 213,0	Sentral
941	Bykle	2011	86 610	-175	-0,2	-3,0	979,5	Minst sentral
1014	Vennesla	2012	52 928	-408	-0,8	-1,0	13 669,5	Sentral
1026	Åseral	2012	28 980	508	1,8	9,5	912,0	Sentral
1027	Audnedal	2012	29 667	91	0,3	1,9	1 708,5	Sentral
1046	Sirdal	2011	50 729	3 415	7,2	1,0	1 803,5	Mindre sentral
1221	Stord	2012	83 280	2 057	2,5	-0,5	18 059,0	Mindre sentral
1222	Fitjar	2012	48 620	1 689	3,6	0,7	2 962,0	Mindre sentral
1222	Fitjar	2013	47 196	-1 424	-2,9	0,4	2 994,5	Mindre sentral
1224	Kvinnherad	2012	60 334	1 082	1,8	3,1	13 311,5	Minst sentral
1231	Ullensvang	2011	32 320	1 408	4,6	0,9	3 411,0	Mindre sentral
1235	Voss	2010	82 810	976	1,2	-0,8	13 929,5	Mindre sentral
1251	Vaksdal	2013	30 167	232	0,8	3,4	4 136,0	Sentral
1252	Modalen	2010	39 446	-1 602	-3,9	-10,1	357,0	Sentral
1263	Lindås	2013	86 604	828	1,0	1,5	14 944,5	Sentral
1422	Lærdal	2010	50 795	819	1,6	0,9	2 211,5	Minst sentral
1424	Årdal	2010	59 835	2 562	4,5	1,1	5 617,5	Minst sentral
1426	Luster	2012	45 465	1 331	3,0	1,0	5 033,5	Minst sentral
1502	Molde	2010	106 209	1 756	1,7	-0,7	24 942,0	Noe sentral
1502	Molde	2011	106 545	336	0,3	0,3	25 288,5	Noe sentral
1524	Norddal	2011	63 893	789	1,3	-1,6	1 749,5	Minst sentral
1535	Vestnes	2011	57 910	2 030	3,6	1,2	6 521,5	Noe sentral
1543	Nesset	2011	39 881	-715	-1,8	-3,5	2 996,0	Noe sentral
1547	Aukra	2010	28 545	-794	-2,7	0,4	3 222,5	Noe sentral
1551	Eide	2010	41 891	1 017	2,5	2,0	3 410,0	Noe sentral
1560	Tingvoll	2011	48 686	1 963	4,2	1,0	3 083,0	Noe sentral
1566	Surnadal	2011	78 362	2 421	3,2	0,4	5 950,5	Minst sentral
1634	Oppdal	2009	96 932	-2 495	-2,5	-0,5	6 616,0	Minst sentral
1634	Oppdal	2011	99 548	1 162	1,2	0,3	6 723,0	Minst sentral
1636	Meldal	2009	37 327	-2 940	-7,3	0,4	3 909,5	Sentral
1640	Røros	2013	106 331	4 633	4,6	1,6	5 586,0	Minst sentral
1648	Midtre Gauldal	2009	47 591	-728	-1,5	-2,6	5 981,0	Sentral
1811	Bindal	2010	29 051	277	1,0	-0,2	1 596,5	Minst sentral
Uvektet gjennomsnitt			61 617	588	0,8	0,0	8 116,3	

Tabell 3: Oversikt over nabokommuner til kommuner som har fått turiststedstatus i perioden

Modellbeskrivelse og detaljerte resultat

I modellene av endring i detaljhandel per innbygger er det testet for følgende:

Egen turiststatus, den naturlige logaritmen (ln) av tid etter egen turiststatus, nabokommunes turiststatus, ln av tid etter nabokommunes turiststatus, endring i nettoppendling, og tid generelt. Datasettet består av 2113 observasjoner av endring i detaljhandel per innbygger mellom 2008 og 2013.¹³

Formelt kan grunnmodellen skrives slik:

$$\Delta\text{HANDEL} = \beta\text{TID} + \beta\Delta\text{EGENSTATUS} + \beta\text{LN}(\text{TIDETTER}\Delta\text{EGENSTATUS}) + \beta\Delta\text{NABOSTATUS} + \beta\text{LN}(\text{TIDETTER}\Delta\text{NABOSTATUS}) + \beta\Delta\text{NETTOUTPENDLING} + \varepsilon$$

Dette kan leses som: Endring i omsetning i detaljhandelen per innbygger er målt ved effekten av tid pluss effekten av endring i egen status pluss effekten av tid (målt loglineært) etter endring i egen status pluss effekten av endring i nabokommunes status pluss effekten av tid (målt loglineært) etter endring i nabokommunes status pluss effekten av endring i nettoppendling pluss andre uspesifiserte hendelser. De uspesifiserte hendelsene (restleddet ε) kan ikke inkluderes i modellkjøringene. Merk også at modellene er skrevet uten konstantledd.¹⁴

Enhetene er alle norske kommuner per 2013, med unntak av Oslo, Bergen, Stavanger og Trondheim. Status for hver kommune er observert for hvert år fra og med 2008 til og med 2013. I alt har vi 2 117 kommune/år-observasjoner.

ΔHANDEL er målt enten ved endring i kroner eller prosentendring detaljomsetning per innbygger fra året før, regnet om til 2013-kroner.

TID er målt lineært med økning på 1 for hvert år.

$\Delta\text{EGENSTATUS}$ er en dummyvariabel som tar verdien 0 for alle år der en kommune ikke endrer status til (eller fra) typisk turiststed (2085 observasjoner) og verdien 1 for det året en kommune evt. endrer status til typisk turiststed (29 observasjoner). Dersom noen kommuner hadde vært registrert med bortfall av status som typisk turiststed, ville denne observasjonen blitt kodet -1.

$\text{LN}(\text{TIDETTER}\Delta\text{EGENSTATUS})$ er en tidsvariabel som er målt ved den naturlige logaritmen av tid som har gått etter at en kommune har fått endret status til typisk turiststed (0 = 2035 obs., >0 = 79 obs.). $\Delta\text{NABOSTATUS}$ er en dummyvariabel som tar verdien 0 for alle år der en kommune ikke har en nabokommune som endrer status til typisk turiststed (2024 obs.) og verdien 1 for det eller de årene en nabokommune evt. endrer status til typisk turiststed (90 obs.).

$\text{LN}(\text{TIDETTER}\Delta\text{NABOSTATUS})$ er en tidsvariabel som er målt ved den naturlige logaritmen av tid som har gått etter at en nabokommune har fått endret status til typisk turiststed (0 = 1907 obs., >0 = 207 obs.).

$\Delta\text{NETTOUTPENDLING}$ er målt ved prosentpoeng endring i nettoutpendlingen fra året før.

Området som vi forsøker å måle påvirkning av turiststatus på er nabokommuner med umiddelbar veiforbindelse. De andre områdene (fylker, BA-regioner) kan vi ikke måle effektene av tid etter endret status, da det over tid vil være overlappende hendelser i fylker og BA-regioner. Disse områdene har vi derfor valgt å bare bruke til robusthetssjekk av modellene, og er ikke publisert her.

I tabell 3 er det vist seks ulike versjoner av denne grunnmodellen: De brune kolonnene viser modeller for kroner endring i detaljhandel per innbygger, mens de grå kolonnene viser prosentendring i detaljhandel per innbygger. De tre ulike vektingsmodellene er vist for hvert av disse settene.

Område som påvirkes:	Nabokommune med umiddelbar veiforbindelse											
	Kr endring i detaljhandel per innbygger						% endring i detaljhandel per innbygger					
	Sentralitet		Befolkning		1/befolkning		Sentralitet		Befolkning		1/befolkning	
	Kr	p-verdi	Kr	p-verdi	Kr	p-verdi	%	p-verdi	%	p-verdi	%	p-verdi
Per år (uavhengig av status)	269	0,000	282	0,000	213	0,000	0,49	0,000	0,52	0,000	0,49	0,000
Året kommune får turiststatus	1389	0,024	980	0,133	1267	0,009	3,74	0,002	2,48	0,044	3,97	0,001
Første år etter kommune fikk ts	464	0,045	461	0,057	763	0,001	0,82	0,070	0,98	0,032	1,52	0,007
Andre år etter kommune fikk ts	271	"	270	"	446	"	0,47	"	0,57	"	0,88	"
Tredje år etter kommune fikk ts	193	"	191	"	317	"	0,34	"	0,40	"	0,62	"
Fjerde år etter kommune fikk ts	149	"	148	"	246	"	0,26	"	0,31	"	0,48	"
Femte år etter kommune fikk ts	122	"	121	"	201	"	0,21	"	0,25	"	0,39	"
Året nabokommune får turiststatus	-16	0,965	-104	0,785	-411	0,235	-0,42	0,545	-0,42	0,561	-0,94	0,284
Første år etter nabokommune fikk ts	-38	0,794	-77	0,617	-73	0,602	-0,13	0,639	-0,29	0,322	-0,81	0,021
Andre år etter nabokommune fikk ts	-22	"	-45	"	-43	"	-0,08	"	-0,17	"	-0,48	"
Tredje år etter nabokommune fikk ts	-16	"	-32	"	-30	"	-0,06	"	-0,12	"	-0,34	"
Fjerde år etter nabokommune fikk ts	-12	"	-25	"	-23	"	-0,04	"	-0,09	"	-0,27	"
Femte år etter nabokommune fikk ts	-10	"	-20	"	-19	"	-0,04	"	-0,08	"	-0,22	"
Per prosentpoeng endr i nettoutpendling	-121	0,000	-121	0,000	-90	0,000	-0,33	0,000	-0,32	0,000	-0,29	0,000
Antall observasjoner	2113		2113		2113		2112		2112		2112	
F-verdi	19,01		17,93		18,50		20,50		19,64		17,10	
R2	0,051		0,049		0,050		0,056		0,053		0,046	

Tabell 4: 2x3 ulike tester av tribuneeffekten (OLS-regresjoner). Koeffisientene er regnet om per år. Faktiske koeffisienter for $LNTIDETTER\Delta EGENSTATUS = 1$ er (fra venstre til høyre): 670; 665; 1100; 1,18; 1,41; 2,19. Faktiske koeffisienter for $LNTIDETTER\Delta NABOSTATUS = 1$ er (fra venstre til høyre): -55; -112; -105; -0,19; -0,42; -1,18.

Signifikante verdier er vist med fet font i tabell 3. For de enkelte variablene kan signifikans også leses ut fra p-verdiene i tabellen, der vi har valgt å markere p-verdier som er lavere enn 0,1 som signifikante (vi velger da å være rausere i tolkningen enn med den konvensjonelle p-verdien på 0,05). Med faktiske koeffisienter (ikke omregnet per år) og t-verdier i parentes kan resultatet helt til høyre i tabell 3 skrives som:

$$\begin{aligned} \Delta \text{HANDEL} = & 0,49TID(6,36) + 3,97\Delta EGENSTATUS(3,24) + 2,19LN(TIDETTER\Delta EGENSTATUS)(2,71) \\ & - 0,94\Delta NABOSTATUS(-1,07) - 1,18LN(TIDETTER\Delta NABOSTATUS)(-2,31) \\ & - 0,29\Delta NETTOUTPENDLING(-5,45) \end{aligned}$$

Dersom vi utelater alle kommuner som ikke har fått turiststedstatus i perioden eller ikke har fått nabo med slik status i perioden, sitter vi igjen med 347 observasjoner. Vi sitter da igjen med en modell der vi ikke inkluderer informasjon om handelsutviklingen i kommuner som regnes som uberørte av søndagshandel. Det gir oss følgende resultat:

$$\begin{aligned}\Delta\text{HANDEL} &= 0,58\text{TID} (1,58)+4,02\Delta\text{EGENSTATUS} (2,57)+1,95\text{LN}(\text{TIDETTER}\Delta\text{EGENSTATUS}) (1,58) \\ &-0,95\Delta\text{NABOSTATUS} (-0,83)-1,36\text{LN}(\text{TIDETTER}\Delta\text{NABOSTATUS}) (-1,50) \\ &-0,18\Delta\text{NETTOUTPENDLING} (-1,05)\end{aligned}$$

Effekten av å få status som typisk turiststed endres ikke for de kommunene som får dette, men den negative effekten av å være nabo mister signifikans når vi ikke lenger kontrollerer for uberørte kommuner.

FORFATTER: Notatet er skrevet av Stian Skår Ludvigsen.

Sluttnoter

- 1 Notatet er skrevet for Civita av Stian Skår Ludvigsen. Ludvigsen har phd-grad i offentlig politikk (statsvitenskap/politisk økonomi) fra Aarhus Universitet og jobber til daglig med regionale analyser. Ludvigsen er leder av Bergen Venstre, som har programfestet søndagsåpne butikker dersom Stortinget åpner for at kommunene kan bestemme selv. På grunn av politisk interesse i temaet har Ludvigsen bedt om å ikke motta honorar for notatet. Civita, ved Erik Jarle Nordbø, har stilt med research-assistanse, og Civitas fagråd, ved professor Nils-Henrik von der Fehr og professor Rune Dahl Fitjar, har stilt med nyttige tilbakemeldinger og kritiske spørsmål. All datakodning, analyse, tolkning, konklusjoner og eventuelle feil står for forfatterens egen regning. Skulle feil eller mangler oppdages, ville vi sette stor pris på tilbakemelding, slik at vi kan rette opp og justere.
- 2 Se for eks. ansvarlig redaktør i ANB, Kjell Werner her: http://www.nordlys.no/S_ndagshandel-5-47-7269.html
- 3 http://fafo.no/index.php?option=com_zoo&task=item&item_id=7408&Itemid=924&lang=nb
- 4 <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/Hundrevis-av-butikker-er-allerede-sondagsapne-7623139.html>
- 5 Tabell 04776 i <http://www.ssb.no/statistikkbanken>, jfr. <http://www.ssb.no/vroms>.
- 6 Konsumprisindeksen for konsumgruppen matvarer og alkoholfrie drikkevarer, justert for avgiftsendringer (KPI-JA), tabell 05335 i <http://www.ssb.no/statistikkbanken>.
- 7 Vi har ikke sjekket i hvilket omfang de faktisk har benyttet seg av denne statusen.
- 8 Frants Gundersen og Dag Juvkam (2013): «Inndelinger i senterstruktur, sentralitet og BA-regioner», *NIBR-rapport* 2013:1, <http://www.nibr.no/filer/2013-1.pdf>
- 9 Vi har gjort ett unntak: Vaksdal tilhører BA-region Bergen, men denne regionen inneholder store kommuner langt unna Vaksdal. Vi har derfor bare kodet de umiddelbare nabokommunene til Vaksdal (Osterfjorden, Voss og Samnanger) som nabokommuner. Modalen er også nabokommune, men har egen turiststatus og utgjør sin egen BA-region, så denne er ikke inkludert her.
- 10 SSBs standard for sentralitet, fra 0 (minst sentrale) til 3 (sentrale).
- 11 I de andre modellene av naboskap (fylke, BA-region) finner vi heller ingen naboskapseffekter, men her kan vi ikke kontrollere for tiden *etter* endret status.
- 12 <http://www.nrk.no/norge/ni-av-venstres-ti-ordforere-sier-nei-til-sondagsapent-1.12306046>
- 13 2014-data for detaljhandel vil på publiseringstidspunktet for dette notatet være publisert, men ikke 2014-data for pendling. Det har derfor ingen hensikt å inkludere 2014 i datasettet.
- 14 Modellspeifikasjonen (endring fra år til år) er slik at konstanten per definisjon er lik null (skjer det ingen endring i tid, skjer det heller ingen endring i den avhengige variabelen). I praksis vil den ikke (alltid) være det, men da fanger den opp støy, og er derfor utelatt fra modellkjøringene. I stedet brukes variabelen TID, som da fanger tidsspesifikke endringer i detaljhandelen som er felles for alle kommunene. Utelatelsen er litt krevende å tolke, spesielt i modellene for prosentendring, men figur 2 vil hjelpe på en slik tolkning, der man vil se at en konstant ikke passer inn i indeksene vist i figuren.